GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.
Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.
Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.
All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.
If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

Universitetsbiblioteket

N:r 18.

SVENSKA FOLKETS ÖRESKRIFTER.

Utgifna på **Folkupplysningsföretagets förlag.**

Redaktör: DAVID BERGSTRÖM.

Undantags-gumman.

Af

Gustaf af Geijerstam.

Pris: 10 öre.

(Eftertryck utan redaktionens tillstånd förbjudes.)

Postadress för meddelanden i redaktionsärenden: Folkupplysningsföretaget, Redaktionen. Stockholm.
För andra meddelanden: Folkupplysningsföretaget, Expeditionen. Stockholm.

Stockholm, Gustaf Lindströms boktr., 1897.

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET LUND

Svenska Folkets Öreskrifter

utgifvas på det af Folkriksdagen grundlagda Folkupplysningsföretagets förlag. Dessa skrifter utgå i massupplagor om 50,000 à 100,000 exemplar, och de äro *ytterst prisbilliga*, endast *5* à *10 öre* för hvarje skrift.

Svenska Folkets Öreskrifter äro afsedda att värksamt bidraga till svenska folkets ***politiska och samhälleliga upplysning.*** Närmare angifvet komma de att behandla ämnen företrädesvis inom följande hufvudområden:

historia och folkbeskrifning;
statsrätt och politik;
kommunalkunskap;
folkrätt;
sociologi (samhällslära);
nationalekonomi;
finansrätt (jämte skattelära och budgetfrågor);
industri- och jordbruksarbetarefrågor;
bonde- och jordbruksfrågor;
undervisningsfrågor;
allmänna kulturfrågor (jämte litterära frågor);
försvars- och militärfrågor;
statstjänst och ämbetsmannavälde;
juridik.

När därtill finnes anledning, kommer öreskrifternas text att beledsagas af illustrationer, grafiska framställningar o. s. v.

Det skall blifva redaktionens allvarliga bemödande att, i enlighet med den af Folkriksdagen utstakade planen, gifva öreskrifterna ett så godt och allsidigt innehåll som möjligt.

Men det är icke nog att innehållet blir af bästa slag. Redaktionen vill sätta som sitt ögonmärke, att dessa skrifter skola framträda i en så klar och lättbegriplig form, att de därigenom och genom sin prisbilligheit kunna bana sig väg till hvarje hem och sålunda i egentlig mening och fullt ut skola förtjäna att kallas

Svenska Folkets Öreskrifter.

Stockholm 1897.

Redaktionen.

Önskningsmål i fråga om skrifternas innehåll, förslag å ämnen som böra behandlas o. s. v. torde benäget insändas till Redaktionen.

N:r 18.

SVENSKA FOLKETS ÖRESKRIFTER.

Utgifna på **Folkupplysningsföretagets förlag.**

Redaktör: DAVID BERGSTRÖM.

Undantags-gumman.

Af

Gustaf af Geijerstam.

Pris: 10 öre.

(Eftertryck utan redaktionens tillstånd förbjudes.)

Postadress för meddelanden i redaktionsärenden: Folkupplysningsföretaget, Redaktionen. Stockholm.
För andra meddelanden: Folkupplysningsföretaget, Expeditionen. Stockholm.

Stockholm, Gustaf Lindströms boktr., 1897.

Undantagsgumman.

På gården stod den stora linden i blom, och i solskenet surrade bin och humlor muntert i dess väldiga krona. Sommardoften gick vida omkring i den ljumma luften och trängde genom den öppna dörren in i det rödmålade boningshuset.

På Öland äro träd rara, och den gamla linden hade alltid hållits i helgd i släkten. Gamle Per Sjögren hade själf planterat den, och under hans tid hade den växt opp, så att när sonsonen, Anders Sjögren, gifte sig, var den ett stort träd, under hvars grenar han satt med sin kvinna den första lyckliga tiden, när de hade mycket att språkas om under de ljusa sommarkvällarna. Greta hade också haft sitt stora nöje åt den stora linden. Den var det första, hon varsnade, när hon om mornarna tittade ut genom fönstret, och det sista, hon såg på, när hon stängde förstugudörren om kvällarna. Inte tänkte hon på den alltid. Lifvet har så många bestyr, och man hinner inte alltid att ägna sin uppmärksamhet åt blommor och träd. Men den gamla linden hade växt ihop med hennes lif, så att dess åsyn värkade på henne som en tyst glädje, och detta antingen hon direkt visste af det eller ej. Hon tyckte om den, antingen den om vintern stod höljd med snö, eller

om sommaren bar grönskande grenar. När kvistarna om våren började visa små gröna skott, fylde det henne med glädje, och när bladen om hösten gulnade och föllo af, ett för ett långsamt dalande ned mot sanden, där de bildade en torr, färgskiftande matta, som vinden prasslande rörde om, då kände hon en underlig, plågsam beklämning, som ändå var full af lugn. Och när hon blef gammal, tyckte hon om att se bladen falla.

Nu var Greta gammal och Anders också. De hade tagit undantag hos sonen och bodde i den lilla stugan bredvid stenmuren. Ty de unga skola ha sitt, och de gamla få själfva tänka på att gå bort i tid, när den bleke liemannen dröjer för länge med skörden.

Den stora linden på gården var också mycket gammal. Den hade tjocka, krokiga grenar, fasta som små stammar, och dessa sköto ut åt alla sidor, bildande en stor, vid löfsal, där fåglarna sjöngo om sommaren, och barnen klättrade opp och hade lekstuga. Det var midt på sommaren, och linden stod i blom. Och det är där, berättelsen börjar.

På sätet, som var byggt under lindens stam, satt den nye ägaren, August Sjögren, i djupa funderingar. Bredvid honom satt gubben Anders och såg bekymrad ut. Hans rynkiga ansikte hade ett drag af förskräckelse, parat med ovilja, och hans mun var hopknipen, som om han ej ville öppna den i otid.

— Du gör, som du vill, sade den gamle till slut, gården är din.

— Den är så, genmälte sonen med själfkänsla. Men ett lån bär gården. Får jag tröskvärk och skördemaskin och tar undan all sten, som ligger i vägen öfverallt, så ger gården mer. Och det bär sig i längden.

Den gamle suckade. Han visste, att det ej lönar sig att säga emot, när de unga vilja gå sin väg. Men

han var för gammal att kunna tiga och mumlade därför.

— 5,000 kronor är mycket pängar.

— Inte nu för tiden, menade sonen.

Det stack gubben, att sonen talade om sin egen tid, som om faderns redan vore förbi. Men han ville inte börja gräl, utan svarade därför bara:

— Skuld är lätt att göra, men tung att gälda.

August såg opp. Det lade sig ett veck mellan ögonen, och med ett sträft, misslynt uttryck svarade han:

— I har ju ert undantag ändå, hur det går.

— Jag har så, svarade fadern.

Det blef att resa till sta'n och komma tillbaka, taga syn på gården och skrifva papper, fundera och öfverlägga fram och tillbaka. Men när hösten kom, hade August Sjögren fått inteckningslån i hypoteksbanken mot 5 procents ränta, och glad och nyter kom han hem med fem tusen kronor i stora sedlar på fickan.

— Det duger det, tyckte han åt gubben.

— Det suger, menade Anders bistert.

Gubben Anders gick och ångrade sig, att han hade tagit undantag. Han var bara sextiofyra år, när det skedde. Då var han trött och trodde, att det skulle bli godt att få hvila. Men nu hade han hvilat sig i fem runda år och började nästan på att tycka, att han kunde ha lust att börja på med arbetet igen. Men om det går an för den unge att bedja den gamle maka åt sig, så är det däremot mindre lätt för den gamle, att sedan han en gång stigit opp ifrån sin stol, komma till den unge och begära att få sätta sig igen. Sanningen af denna lag hade gamle Anders genom ålder och erfaren-

het fått fullt klart för sig, och därför teg han, fastän förargelsen började gro inom honom.

— Håhåjaja, sade Anders, när han satt ensam i stugan med hustrun. Det går trögt med lifvet, när en bara väntar på att dö.

— Det gör så, ja, sade Greta. När barnen har fått sitt, så ville de hälst, att föräldrarne ginge undan.

Det var inte utan, att de gamla hade rätt i denna förmodan. Visserligen hade de ingenting egentligt att klaga på. Hvad de skulle ha ut, det fingo de, både pängar och säd och skjuts och skodon och fläsk och potatis. Men när det blef fråga om säden, blef nog måttet fullt och riktigt, men af allra bästa sorten var den inte. Potatisen var alltid grodd eller vattnig, fläsket var bara sidorna, och när pängarne skulle fram, var det, som om hvar skilling varit af guld. Så långsamt kröp den fram ur lådan på chiffonieren.

Nu hade också allt det här nya kommit, och Anders gick och grämde sig öfver det hela vintern. I all sin tid hade han tröskat med slagor, och han kunde inte begripa, att det som hade dug't åt honom, inte kunde duga åt sonen. Så länge han kunde minnas tillbaka, hade folk slagit sitt gräs och sin säd med liar eller skurit med skäror. Och nu kom det en fin, rödmålad maskin från sta'n. Den hade säte som på en herskapskabriolett, stora trubbiga uddar stucko fram som ryggkotorna på ett benrangel under hjulen nere vid marken, och när vagnen icke skulle användas, stod denna tvärslå rätt upp i luften, liknande en utbruten ryggrad. Den stod i lidret hela vintern, och så fort dörren var öppen, kunde Anders aldrig låta bli att stanna och titta på den. Han stod stilla på en fläck och rullade snuset mellan tänderna, och han bara svor för sig själf, svor så ogudaktigt, att om någon kunnat höra honom, skulle

de ha trott, att gamle Anders Sjögren på gamla dar förlorat förståndet.

Men när han trodde, att ingen kunde se honom, tog Anders hustrun med sig, för att hon också skulle få beundra nyheten. De båda gamla stodo ensamma inne i lidret och undrade öfver alla galenskaper, som folk kan hitta på.

— Ser du, en så'n satan, sade Anders.

— Ja, säg det, tyckte Greta.

— Och den där tror de ska' gå, fortsatte Anders och spottade. Först får de ingen häst att dra'n. För tänk ett sån't himmelens rammel det skall bli, när åbäket kommer i gång. Hästen blir ju vettskrämd bara at att titta på'n. Och så går han inte. Uddarna slår emot hvarandra eller går i marken och slår sönder sig, eller också går de inte alls, och det blir ett förbannat elände utaf alltihop.

— Ja, men om den nu går ändå, sade gumman.

— Det gör han aldrig, svarade Anders. De får ta fram lien igen. De ska ge sig faen på, att de får ta fram lien.

Och Greta blef öfvertygad. De båda gamla stodo och skakade sina hufvuden vid tanken på tidens nyheter och gingo in för att gräma sig öfver ensamheten och den långa vintern.

Aldrig hade någon vinter synts Anders så lång. Han var riktigt rädd, att han inte skulle få upplefva den dag, då hans gamla liar skulle få visa sin öfverlägsenhet öfver den nya tidens uppfinningar. Men åt sonen sade han inte ett ord. Ty han ville inte förhasta sig. Och han hade en stilla fruktan, att han ändå möjligen kunde få orätt till sist.

När sommaren kom, begagnade han sin ledighet till att gå omkring ute på ängar och gärden. Bittida

och sent såg man den lille gubben med korta ålderdomssteg stappla fram utmed dikesrenarna och stå stilla långa stunder för att titta på skörden. August kunde inte begripa, hvad det den sommaren kom åt gubben, och han sade till hustrun:

— Kristin, kan du veta, hvad det går åt far?

Kristin skakade på hufvudet och svarade:

— Inte vet jag. Han har väl bli't barn på nytt, kan jag tänka.

— Han går och grämer sig för han inte är husbonde längre, menade August.

— Jag tycker, han har varit det länge nog, svarade hustrun.

Äntligen kom dock den efterlängtade dagen. Skörden skulle börja, och Anders hade knappt kunnat sofva på natten, bara af längtan att få komma ut i tid och se på, när de skulle köra i gräset med det stora, röda spektaklet.

— Du tänker slå i dag, sade han med en illmarig min, när han mötte sonen.

— Ja, tyckte August. Vill I vara med.

— Tack, sade gubben. Jag ser hälst på.

— Ja ja, menade sonen, när en har sitt ändå, så smakar nog det bäst.

Och därmed gick han in i lidret och drog ut den röda maskinen.

Under andra omständigheter skulle Anders nog ha gifvit sonen svar på tal. Ty om sonen tyckte, att fadern lefde för länge och inte gjorde skäl för sig, så hade fadern på sin sida mycket väl reda på, att hade inte han velat, så skulle sonen ha gått som dräng ännu den dag, som var. Och det hade varit många ordväxlingar dem emellan öfver dessa olika synpunkter på deras inbördes förhållande. Men i dag var gubben inte i humör

att gräla om småsaker. När den där röda maskinen hade kört fast ute i åkern, eller hästen hade skenat, eller de hvassa uddarna blifvit afbrutna på benranglet, då tänkte gubben taga sin skada igen. Och när han kommit ut på ängen och stält sig på pass för att titta, kände han sig riktigt glad, och det fast han inte fått i sig så mycket som en kaffetår på morgonkvisten.

Det brände i honom af begär, att den stora frågan äntligen skulle afgöras. Anders hade stält sig vid gärdesgården, just där den förhatliga maskinen skulle sättas i gång. Hästen var märkvärdigt nog inte så rädd, som Anders hade förestält sig. Han klippte med öronen, när det skramlade i maskineriet, men för rästen var han lugn och såg ut, som om det hela inte anginge honom.

— Det var en märkvärdig häst, som inte är rädd, anmärkte Anders. Han kunde inte hålla sig tyst. Det måste fram.

Sonen tittade stort på fadern.

— Jag har profkört honom, förstås, svarade han.

Anders kände sig litet slokörad öfver att han inte känt till detta försiktighetsmått. Och han beslöt att tiga, för att inte skada triumfen, hvilken nog ändå i sinom tid skulle infinna sig.

August stod och pysslade med maskinen. "Nu gör han den i ordning", tänkte gubben. Och han svor inom sig de besynnerligaste rader af eder, af lutter förtjusning. Men August satte sig helt lugnt opp och manade på hästen.

Det var det konstigaste, gamle Anders hade sett i hela sitt lif. Hästen gick framåt i solskenet, och timotejen föll omkring hjulen på den röda maskinen. På båda sidor föll den, medan uddarna rasslade och skuro, utan att ett enda ögonblick hugga fel. I stora, sköna

härfvor låg det slagna gräset, där den lätta vagnen farit fram. Allt längre och längre gick den. Långt borta vid gärdet vände den och for omkring, ständigt hållande sig på ytterkanten. Nu var den dold af gräset, och Anders såg bara sonens hatt, som gungade upp och ned bakom strån och klöfver. Det såg vackert ut, men Anders märkte det inte. Han stod bara stilla och såg på, hur den förunderliga lilla vagnen med sin guppande fjädersits gick vidare i en stor cirkel. Han såg den komma förbi, och för hvarje varf den for, blef cirkeln trängre. Men öfver hela åkern låg gräset afklippt i jämna, släta knippor, skuret af så tätt, som ingen lie ännu mäktat göra. Och i timmar stod Anders kvar och stirrade på fältet, där gräset till sist växte i midten som en ö af vass ute i sjön.

Men ju längre Anders stod där, dess mera sjönk hans mod, och när solen redan stod högt på himmelen, gick han med stapplande steg hemåt, medan i hans öron skorrade ljudet af den arbetande skördemaskinen.

Hela världen syntes honom förändrad, därför att den röda vagnen gick, och han kände med sig själf, att de gamla liarnas tid var förbi.

När han kom in i sin stuga, satt Greta och väntade på honom. Fläsket var framsatt på bordet, och potatisen stod och värmdes på spiselhällen.

— Gick han? sade Greta.

— Fan vet, hur det gick, sade Anders och satte sig trött vid bordet.

— Var det inte det, jag sa'? menade gumman.

Men nu blef Anders arg på allvar.

— Håll munnen! sade han och slog näfven i bordet. Du sa'! Hvem fan bryr sig om, hvad du sa'?

Greta teg, emedan hon af erfarenhet lärt sig, att det lättaste sättet att sluta en träta är, om den ena tiger.

Men Anders gick på, som om han haft något skäl att gräla. Han var så rasande på maskinen, att han måste ha någon, som det skulle gå ut öfver. Och då hustrun var närmast till hands, fick hon också hela skuren. Han talade i ett kör, medan han åt, och svor, så att Greta måste stänga dörren, för att det inte skulle höras ut på gården.

Men när han lättat sitt hjärta och äntligen blef tyst, teg han länge. Och när han slutligen åter öppnade sin mun, sade han bara:

— Tag mig fan, gick han inte i alla fall.

Hela sommaren gick Anders och lurade på, om inte maskinen ändå till sist skulle gå sönder. Den såg bräcklig ut, det gjorde den, men den höll, och när säden också var inbärgad, och maskinen åter ställdes till hvila i lidret, då höll Anders sig inne och syntes aldrig mer ute på gärdena.

Det såg ut, som om slåttermaskinen hade tagit knäcken på gamle Anders. Ty han tacklade af, med hvar dag som gick, och till sist kunde han inte hålla reda på undantaget längre. Han tog emot, hvad han fick, men om det var rätt eller inte, det visste han aldrig. En dag vid vintertid låg han och dog bort inne i stugan, och eftersom de ändå hade fått gården efter gubben, måste barnen ställa till en hederlig begrafning.

Men när gubben Anders hade kommit i jorden, och kalaset, som hölls efter honom, var öfver, då gick Greta hem till sig och satte sig vid fönstret med bibeln i hand för att läsa en vers eller två, innan det blef för mörkt. Men det gick illa. Tankarna höllo sig icke kvar vid de tryckta bokstäfverna, och innan hon visste ordet af, satt hon med den stora boken i knät och stirrade ut på den gamla linden. Den var aflöfvad nu och hade litet snö kvar på stammen sedan den sista snö-

stormen. Dess bara grenar vredo sig styft opp mot den gråa luften, och kvistarna böjde sig för vinden. Greta kom att tänka på, att förr hade hon alltid sett den från andra sidan. Midt emot, där det röda boningshuset låg, hade hon genom dörren brukat stå och se på den gamla linden. Då var den också mycket närmare. Nu var hon själf flyttad ned i den gråa stugan, som låg på sidan vid stenmuren. Linden såg ut på samma sätt här, men mor Greta kunde icke få öga för det. Så som hon hade sett den förr, fick hon inte se den nu mera, annat än när hon gick öfver till barnen. Mor Greta suckade och tänkte på, om hon skulle göra det på aftonen. Men hon ville det icke. Ty hon var rädd att vara i vägen. Och dessutom trodde hon inte, att August skulle tycka om, att hon grät efter far.

Därför satt mor Greta ensam, och hon märkte icke, att skymningen föll, och det blef mörkt omkring den stora linden och inne i stugan.

Men på eftermiddagen tog det i låset, och August trädde in. Greta blef rörd. Hon blef så glad, att han tänkt på henne, att hon inte visste, hvad hon skulle tro eller säga. Men när August satt sig, och det blifvit ljus, visste mor Greta, att han kommit, därför att han hade något att säga, och hon förstod strax, hvad det gälde.

— Far är borta nu, började sonen efter en paus.

— Han är det, svarade Greta och suckade.

— Det var väl, han fick gå bort, sade August. Han var gammal.

Mor Greta svarade icke. Hon knep ihop läpparna och såg stint framför sig.

— Nu blir det förstås bara halfva undantaget, som blir kvar åt er, fortfor August med lugn ton.

— Det blir väl det, sade modern lugnad. Hon hade fruktat, att det var frågan om någon nedprutning.

Sonen satt en stund och funderade. Det var tydligt, att han hade något mera på sinnet, som han hade svårare att komma fram med.

Slutligen sade han:

— Se, vi hade tänkt, att nu när far var borta, är det liksom bättre plats här. Det har börjat bli trångt där oppe, nu se'n barna kommit till. Och därför tyckte vi, I inte kunde ha något emot, om pigan finge ligga här nere.

Mor Greta svarade icke genast. Det stack henne, att barnen inte kunde unna henne att få lefva i stugan med ro, till dess att hennes stund kom. Men hon ville ej visa sig ogin, och dröjande på orden, svarade hon:

— Jo, det ska' väl inte vara omöjligt.

— Det kan vara bra, att det fins nå'n som ser om er också, ifall något skulle komma på, sade August.

En liten stund därefter gick han.

I fall något skulle komma på! Han gick och väntade på det, förstås. Det var ju inte underligt. Först hade han blifvit af med gubben, och nu ville han, att gumman skulle gå samma väg. Mor Greta suckade för sig själf, och hon kom ihåg, att det var en tid, när hon tänkte på samma sätt.

Det blef inte roligt för gamla mor Greta efter den dagen. Hon hade inte haft någonting, när Anders gifte sig med henne, och som fattig flicka hade hon fått flytta in i den rika bondgården och kommit att vara husmor på gården. Därför hade hon häller ingenting att fordra, och hon begrep, att barnen skulle betrakta hennes underhåll som en nådegåfva. Hon var ett inhyseshjon hos sina egna barn, och de skulle gifva henne, hvad henne tillkom, med växande missnöje, ju längre hon tvang dem att utbetala det. Hade mor Greta kunnat, skulle hon gärna tagit fattighuset i stället. — —

I fall gubben Anders hade fått lefva, skulle han emellertid fått se, att om slåttermaskinen också gick bra, så var det i dess ställe mycket annat, hvilket på senare tiden gått illa. August Sjögren hade tagit sitt lån under de goda tiderna, en stor del af dessa pänningar hade han värkligen användt för att förbättra, hvad som hörde till gårdens drift, och den delen af styfrarna gaf nog också sin ränta. Men med pänningarna, hvilka han hade i handen, föddes också begäret att lefva bättre, och detta begär föranledde till reparationer, möbeltillvärkning och inköp af finare kläder. Och den del af pänningarna, som på detta sätt användes, gåfvo ingen ränta. I stället ville banken ha ränta på dem, och den skulle betalas på dagen.

Lifvet började gestalta sig annorlunda på hela gården, det fick en viss anstrykning af lyx, och August Sjögren gjorde härvidlag föga annat än hvad alla andra gjorde rundt omkring honom. Denna likformighet i i höjandet af lifvets anspråk bidrog också till, att han ej såg risken. Hvad hela trakten tillåter sig, blir lätt ett försvar för den enskilde, och det är en gammal osanning, så god som någon annan, att man inte är sämre, när man är som andra.

Emellertid kommo de svåra åren för jordbrukaren. Säden sjönk till underpris, samtidigt med att skördarna blefvo dåliga, och när det då gälde att hålla uppe det nya lefnadssättet och samtidigt betala räntorna till banken, då knep det. Och lifvet blef tungt, sorgligt och missnöjt. Känslan af fara och ruin låg i luften, och August Sjögren hade varit van vid, att allt gick lugnt, solidt och hederligt till.

Mor Greta ville häller icke dö. Hon var liten och mager, hade krympt ihop under årens tyngd, så att hela hennes kropp såg hopfallen ut, och hon bodde

ännu kvar i den lilla stugan bredvid stenmuren. När det kniper, bli sinnena hårda, och August Sjögren hörde ej till de människor, som taga det noga med att göra alla rätt. Så länge det gick honom väl, ville han nog, att ingen skulle ha något att säga på hans rygg. Men nu när det blef knappt för honom själf, och utsikterna med hvarje dag, som gick, blefvo allt mörkare, då närdes inom honom en ständigt växande förbittring mot denna gamla kvinna, som han skulle vara tvungen att gifva, hvad han tyckte sig behöfva själf. Hans missräkningar och felgrepp, de svåra åren och de minskade inkomsterna hade gjort honom på en gång retlig och hänsynslös, och hvar gång han tänkte på, hvad han skulle betala modern, kände han mot henne ett hat, som han ej kunde gifva utlopp, men som blef desto starkare, ju längre han tyckte, att hon besvärade honom. Han tyckte nästan, att hon borde förstå, hur hon hade det, och när hon inte kunde hjäpa honom på annat sätt, åtminstone lägga sig ned och dö. Begrafningen kunde inte kosta så mycket, och sedan vore det åtminstone slut. Ja det var inte långt ifrån, att det lilla underhåll, han gaf modern, föreföll honom så betydligt, som om det invärkat på och bidragit till hans tryckta ställning.

Och småningom började han att hålla inne på undantaget. Greta, som var i vägen för husbonden, hade också alla vid gården emot sig. Och hon vågade icke vara påstridig, hon inskränkte sig, nöjde sig med det lilla, hon då och då fick, och vande sig till och med att äta mindre. Hon fick höra så många stygga ord, när hon någon gång påminde om, hvad hon skulle ha, att hon hällre svalt, och hungrig satt hon hela dagen ensam i sin stuga och såg på röken, som hvirflade upp från skorstenen öfver boningshuset, där det lagades mat. Pänningar hade hon på ett helt år icke bekommit.

En höstdag, när det redan började blifva kallt, måste hon ändå gå opp öfver gården för att fråga, om hon inte skulle få något bränsle. Hon kom i en olycklig stund. Det var blott några dagar kvar, innan kvartalsräntan skulle inbetalas i banken. August Sjögren hade fått skrapa ihop sina sista styfrar, och han stod rådlös för vintern, som nalkades.

Den gamla steg in och satte sig stilla nere vid dörren. Sonhustrun tillkastade henne en vredgad blick, och genom dörren, som stod öppen in till kammaren, hörde hon sonens röst. Han satt och mumlade för sig själf och räknade. Barnbarnen lekte på golfvet. Men de hade blifvit stora. De förstodo, att gumman låg föräldrarna till last, och det var ingen, som kom fram till farmor.

Den gamla suckade. Hon kände på sig, att hon kanske borde vänta till en annan gång, men det var så svårt att komma sig till med att gå in. Och därför ville hon hälst tala nu för att ej behöfva göra om besöket.

— Jag tänkte fråga, hur det skulle bli med ved'n i år började hon.

Kristin svarade icke, och från kammaren hördes endast den entoniga rösten, som räknade siffror.

— Jag tycker, I kunde svara mig åtminstone, menade gumman.

— Far, sade Kristina, mor är här och vill tala om ved'n.

Det blef ett litet afbrott i räknandet. Så fortsatte åter rösten med samma entoniga ljud som förut.

— Jag kan vänta, sade den gamla och föll ihop på stolen som af trötthet. Kring den rynkiga munnen låg ett uttryck af vrede.

Omsider tystnade rösten inne i kammaren. Smällen af en klaff hördes, efterföljd af skramlande nycklar.

August Sjögren kom ut i köket och stannade bredbent midt på golfvet.

— Hvad är det? sade han.

— Det var om ved'n, sade hustrun.

Mor Greta såg upp, och hennes ansigte fick det ängsligt frågande uttryck, som betyder fruktan för att nödgas umbära det nödvändigaste.

— Vi ha ingen ved öfver, svarade August. Det lilla vi har, behöfver vi själfva.

Greta svalde orden, som ville fram öfver hennes tunna läppar, och med ett undergifvet tonfall, som om hon bedt om en nåd, svarade hon:

— Det blir kallt nu, och jag har inte, så jag kan koka potatisen en gång.

August spottade; det såg ut, som om han tänkte efter, hvad han skulle säga.

— De brukar säga, att den, som inte duger till annat, så duger han åtminstone till att plocka kokasor på alfvaren, sade han.

Den lilla gumman reste sig opp. Hela hennes bräckliga kropp darrade, och hon såg ond ut, där hon stod och med sin magra arm hytte mot sonen.

— Jag behöfver inte be om min rätt, sade hon. För hvad jag ska' ha, det ska' jag ha. Och ville jag gå till kronofogden skulle I allt få ge mig båd' det och mera till.

August Sjögren gick hotande fram emot modern. Hans ögon tindrade af vrede.

— Rör mig inte, skrek den gamla. Slå du mig, om du törs för rästen. Jag ska' inte slå igen. Men hade jag gett dig stryk, som jag skulle, när du var liten, så hade du inte stått här nu och hyttat åt mor din. Nu vill jag ha allting, pängarna för hela året. Alltihop vill

jag ha. Jag rör mig inte ur stället, förrän jag har fått, hvad som är mitt.

Utan att säga ett ord, grep mannen modern om axlarna, och mörkröd af förbittring, lyfte han henne ut på trappan och stängde dörren.

Gamla Greta stod en stund stilla. Hennes läppar frammumlade något som liknade en förbannelse, men hon hade gripits af en isande förskräckelse och utom sig af sinnesrörelse gick hon hem och vred om nyckeln efter sig. När hon setat en stund blef hon lugnare, och sonens ord återkommo i hennes minne.

Plocka kokasor på alfvaren! Som det fattigaste hjon skulle hon gå där och samla opp djurens spillning för att lägga som bränsle i spiseln. Men det fans ingen annan råd. Hon vågade ej för andra gången tala vid sonen. Hon hälde potatisen ut ur grepkorgen och tog den på armen.

Med små hastiga steg gick hon ut på vägen och tog en genväg genom hagen. Det fans godt om träd på gårdens ägor. Björkar och ekar växte nedanför landborgen, och i deras gulnade blad lekte den kalla höstsolen. Trädens kronor susade öfver hennes hufvud, och medan hon gick, började åter vreden att stiga inom henne. Här fans ved nog, men inte en pinne låg kvar på marken. Allt var upplockat och samlat, borttaget och laggt i vedboden. För henne fans ej kvar så mycket som litet ris.

Och genom träden såg hon alfvaren ödslig och vid, sträckande sig miltals bortåt med ett hvitt kyrktorn, som steg ur en dunge i fjärran.

Hon såg sig om och gick åter framåt, börjande sitt arbete. Krökande sig ned mot den magra gräsvallen, plockade hon opp spillningen som torkat i solen, och lade den i korgen. Hon gick långa sträckor, genom-

ströfvande slätten på kors och tvärs. Det var nog andra, som varit ute och letat före henne. Men allt som hon gick, växte hennes förbittring, och hon önskade ondt öfver barnen.

Då hörde hon plötsligt en röst, som tilltalade henne. Hon såg opp och varseblef en liten gubbe med hvitstrimmigt skägg och ett par pigga godmodiga ögon.

— Goddag, mor Greta, sade han. Behöfver I gå och plocka på alfvaren?

Den, som tilltalade henne, var en bonde, hvilken i forna dagar brukat umgås med hennes man. Han satt också på undantag hos sina barn, och Greta hade sett honom ofta förr i bättre tider. Men hon kunde ej komma sig för att svara honom uppriktigt.

— Det är dåliga tider nu, sade hon.

Det var släktens skam, hon skulle röja, om hon sade honom, hvarför hon nu gick här. Greta kände sig het om hufvudet. Hur usel hon hade blifvit, skulle ändå ingen säga om henne, att hon gick i bygden och talade illa om sina barn. Och därför tillade hon:

— Det kan behöfvas ibland att sticka emellan bland ved'n.

Gubben stod och såg på henne. Han log ett illmarigt leende.

— Jag har själf undantag, sade han. Så jag vet, hurdant det är.

Greta betänkte sig ett ögonblick. Det skulle nog ha varit godt att ha någon att tala med. Men åter vaknade tanken på släktens heder, och hon svarade:

— Jag har intet att klaga på. Hvad jag ska' ha, får jag.

Den andre betraktade henne misstroget.

— Det var ju bra det, sade han och gick.

När Greta fått sin korg fyld, tog hon den på armen och gick med tunga steg hemåt igen.

Men inom henne hade en ny känsla vaknat. Hon var rädd, att barnen skulle göra henne något illa. Och hvar kväll, när pigan kom in för att lägga sig, hade den gamla stängt igen dörren om sig och sof ensam inne i kammaren.

* * *

Det gick emellertid inte bra för August Sjögren. Skulderna ökades mer och mer, en vacker dag växte de honom öfver hufvudet, och han fick sälja gården, med allt hvad däruti fans.

Mor Greta satt i dörren till sin stuga på auktionsdagen och stirrade med skrämda ögon på människohopen, som gick fram och tillbaka öfver gården, värderande med blickarna bohaget, hvilket var flyttat ut och skulle gå under klubban. Hon visste, att hvem som också köpte gården, så följde undantaget med, och hon skulle sitta i ro till döddagar. Men hade hon haft det svårt med barnen, hur skulle det då bli med en främmande? Skrämd och gammal, satt hon där och mönstrade människorna, som gingo förbi, undrande, hvem som till sist skulle få åtaga sig henne. Det var nästan, som om hon själf skulle ropas opp och bjudas ut på auktion.

Det var en klar dag i början af september, och auktionsbordet var ställt midt under den gamla linden. Utroparen var klockaren i socknen, en glad, fet och rödbrusig karl, som kände hela bygden och var van vid transaktionerna.

Han stod på en stol med klubban i hand och ropade opp varorna. För hvar och en hade han lustiga anmärkningar. I början kommo de mera sparsamt.

Ty det blir alltid en nedtryckt och allvarlig stämning vid en auktion, där ägaren till det, som försäljes, blifvit tvingad att gå från gård och grund. Men alltsom dagen led, och dryckesvarorna, hvilka ymnigt förtärdes, skingrat betänkligheterna, blef stämningen också mera obesvärad, och den lille klockaren, som såg förändringen, följde lusteligen med, och för hvarje slag med klubban växte hans munterhet, under det att mängden omkring honom skrattade och skrek af förtjusning.

Sedan mor Greta fått veta, att gården skulle gå på auktion, hade allt groll mot barnen försvunnit. Hvad de hade gjort mot henne, var nu mera något, som var glömt och borta, och när allt kom omkring, hade de kanske inte kunnat göra annorlunda. De hade själfva haft det svårt, och i det längsta hade de velat bevara skenet och inte låtsa om, huru illa det stod till. Mor Greta tyckte nästan, att hon gjort barnen orätt, och hvad hon kunde plocka till dem af det lilla, hon hade, det gjorde hon.

Också August Sjögren och hans hustru hade å sin sida blifvit vänligare mot modren, sedan olyckan kom. Hur mycket de hade att tänka på för egen räkning, tyckte de ändå, att det var synd om den gamla, och då de ej längre behöfde ha något ondt af henne, fans häller icke någon anledning att hysa agg.

Nu satt mor Greta och såg på, hur alltsammans såldes bort och försvann i främmande händer. Fast hon länge sedan var ifrån alltihop, hade det dock en gång varit hennes, och mycket af det, som fans, hade under hennes tid kommit i huset. Men nu gick det sin väg: både den gamla byrån med mässingsbeslagen, silfverskedarna, klockan, som stått i kammaren, kopparpannorna och tvättgrytan, de vackra kaffekopparna med namn på, som varit namnsdagspresenter i släkten, den svarta sidenklädningen, som legat på kistbotten, Anders

enpipiga bössa och fiskredskapen. Värst var det ändå med kreaturen. Där funnos kor, som mor Greta själf gifvit mjölk och födt opp, ifrån det de voro små kalfvar, som hoppade och trängdes med hvarandra ute i hagen. De råmade så ängsligt, att det skar i gamla mor Gretas enfaldiga hjärta. Ty hon tyckte, att de sörjde öfver, att allt hade blifvit så sorgligt och förändrat.

Men det var ändå ett, som mor Greta egentligen satt och väntade på. Medan hon såg, hur lösöreboet, ladugårdens innevånare, kläder och redskap ropades opp och blefvo andras tillhörighet, var det en sak, som hon väntade och väntade på med en pinsam beklämning, hvilken blef större, ju mera slutet nalkades. Och detta, som hon väntade på, var, hvem som skulle köpa in gården, och hvem hon nu skulle komma att tillhöra. Det var en gammal rik bonde, hvilken omtalades som spekulant. Han hade gått och snokat på gården en af de sista dagarna, tittat in i ladugård och stall, vändt i jorden ute på åkrarna och undersökt boningshuset från källaren och upp på vinden. I mor Gretas lilla stuga hade han också varit. Tyst och förskrämd hade mor Greta stått under sitt låga tak, medan den mäktige bonden var därinne.

Det var en stor, däst karl med ett groft, rått ansikte och en rygg, så bred som en dörr. Folk sade, att han var mäkta rik, men ännu mera snål. Han hade ord om sig för att vara den hårdaste husbonde, som fans på många mil, och det sades ock, att när hans gård för många år sedan brann, hade det varit han själf, som tändt på eller tubbat andra att göra det. Åtminstone var det då, han började bli rik. Men nu var det ingen, som talade längre om den snön, som föll i fjor. Den rike Magnus Bengtsson var ej den, med hvilken man ville komma i delo.

Hans stora gestalt närmade sig emellertid auktionsbordet, och när allt lösöret var slutsålt, blef det en paus, under hvilken de flesta drogo sig undan med den känsla af respekt, som mängden alltid känner för dem, hvilka göra stora affärer. Endast en fyra, fem förmögna bönder stodo kvar bredvid bordet under linden.

Omsider rätade den lille klockaren upp sig, och gården ropades ut. Denna gång hade han ingen kvickhet till hands. Han var lutter allvar och såg sig om med en ämbetsmannamässig, allvarlig uppsyn i sitt klotrunda, rödbrusiga ansikte.

Mor Greta reste sig upp och sträckte sig på tå för att se bättre. Som när en råtta försiktigt tittar ut ur sitt hål för att se, om hon skall våga sig fram eller icke, betraktade hennes små, vaksamma ögon den lilla gruppen omkring bordet. Klockaren ropade opp värderingssumman, och det blef alldeles tyst. Bönderna sågo på hvarandra, men ingen ville börja. Klockaren gick hundra riksdaler lägre. Men ännu var det ingen, som rörde på sig. Magnus Bengtsson skelade åt sidan på de andra, men öppnade icke munnen. Klockaren slog ned hundra riksdaler till, och då var det en liten mager gubbe, som ropade: "bjudet!"

Mor Gretas ansikte ljusnade. Den bjudande var en liten snäll och godsint gubbe, som hon känt länge.

Men i detsamma bjöd Magnus Bengtsson på med femtio riksdaler. Och nu började bönderna bjuda öfver hvarandra med fem och tio riksdaler i stöten. Magnus Bengtsson hade satt sig på brädet under linden, som om han redan känt sig hemma hos sig. Han satt och blundade, hörde bara på rösterna, hvem som ropade, och så fort någon gjort ett nytt bud, bjöd han öfver med en trygghet, som var skrytsam, och narrade de andra att dyrka upp priset.

Den gamla följde summorna och anbuden med stigande ångest. Det var, som om något tryckt henne för bröstet, ensam som hon stod i denna mängd af människor, af hvilka ingen brydde sig om henne. Och dock berodde hela hennes lif på, hvem som nu fick gården. Hvad betydde det för de andra? Ej en gång den, som skulle köpa den, kunde vara i en sådan spänning som den gamla undantagsgumman, hvilken stod här i skymunnan och väntade på att höra sitt öde afgöras med ett klubbslag.

Omsider föll klubban med en skarp smäll mot bordet, och den gamla sjönk öfvergifven ned på tröskeln och gömde ansiktet i sina händer. "Magnus Bengtsson" hade klockaren sagt. Utför mor Gretas kinder runno tårarna; men hon tänkte inte på någonting. Folket började troppa af; de gingo utan att gifva akt på den gamla, som satt på trappan och grät.

— Det är undantagskäringen, anmärkte någon.

Och till sist var det tyst och tomt på gården, som bytt om husbonde.

Men den gamla märkte det icke. Hennes tårar runno fortfarande, och hon satt ännu kvar på samma plats med hufvudet tryckt i sina knotiga händer. Då spratt hon plötsligt opp. Som i en dröm hade hon tyckt, att någon tilltalade henne, och när hon såg opp, stod rike Magnus Bengtsson framför henne, bred och dryg med händerna i fickorna.

— Hör du inte, när en talar till dig? sade han.

Greta steg opp och torkade, så godt hon kunde, sina våta kinder.

— Hvad tjuter du för? sade bonden, när den gamla ingenting svarade.

— Jag tycker, det är så sorgligt allting, sade Greta, och det var inte långt borta, att hon börjat gråta på nytt.

— Hm. Ja. Det kan så tyckas ibland, menade Magnus Bengtsson. Nu får du emellertid vara hos mig, till dess du knallar dig undan.

— Det dröjer väl ändå inte så länge, tillade han. Och därmed gick Magnus Bengtsson, sedan han sagt till, att han skulle komma åter dagen därpå. —

Det kom nya människor till gården, en torpare, som tagit gården på arrende af storbonden. De nya människorna hade nya vanor, och allt blef främmande för Greta. Visserligen hade hon ingen, som längre bodde hos henne inne i stugan. Men det blef inte bättre för det. Hon tyckte, att hon var i vägen för alla människor, och hon bad gud hvar kväll att få dö. I tjugu år hade hon lefvat, sedan hon kom på undantag, och det var ju underligt, att vår herre, som var så god, inte kunde låta en gammal människa dö, när hon inte var till glädje för någon, utan bara gick i vägen och var till hinders. Men vår herre hade kanske sin mening med det, tänkte gamla Greta. Åtminstone hade prästen en gång sagt så åt henne, och han borde väl veta det.

En natt drömde mor Greta, att hon såg döden. Han kom som ett stort benrangel och klef rätt in genom fönstret. Ur hans ögon glödde eldkol, och han höjde sin lie mot sängen, där hon låg. Men då bad mor Greta i drömmen så vackert för sig, att hon skulle få lefva, och när hon vaknade, tackade hon gud för att det hade varit en dröm.

Men med alla dessa nya människor kunde Greta aldrig riktigt komma till rätta, och som hon förut fruktat för sina barn, så började hon nu vara rädd för dem. Magnus Bengtsson hade ställt så till, att det var arrendatorn, som skulle svara för undantaget, och mor Greta

såg, att denne icke betraktade henne med blida ögon Hon låg honom till last, alla människor låg hon till last.

En dag var ingen mer än arrendatorn hemma. Han höll på med att laga taket, och han hade bedt gamla Greta att komma in i stugan och göra opp eld i spiseln, till dess att hans hustru skulle komma hem.

Mor Greta gick därinne och pysslade vid spiseln, när hon hörde Eriksson ropa på henne, att hon skulle komma ut. Hon tyckte det lät på rösten, som om han vore kvar oppe på taket, och hon tyckte nog, det var litet besynnerligt. Men hon släppte ändå, hvad hon hade i händerna, och gick ut i förstugan. Just som hon kom så långt, att hon skulle stiga ut på trappan, fastnade hennes koftärm i låset på kökedörren, som stod öppen. Hon vände sig om för att få loss tyget, men i detsamma hörde hon ett brak ute på trappan, så att hon förskräckt sprang fram för att se, hvad det var.

Midt på trappan låg en stor kullersten. Och när Greta såg upp, mötte hon Erikssons ansikte, som lutade sig ned öfver takrännan och med ett underligt uttryck betraktade henne.

I en blink förstod Greta allt. Han hade rullat ned stenen just i det ögonblick, då han trodde, att hon skulle komma ut på trappan. Det skulle se ut som en händelse, och hade hon endast kommit ut ett ögonblick förr, skulle stenen hafva träffat henne i hufvudet och dödat henne.

Hon tordes ingenting säga, gick bara öfver gården in till sig och stängde sig inne. Sedan den dagen vågade hon sig aldrig upp till boningshuset, och om nätterna låg hon vaken i en ständig fruktan, att någon skulle komma in och slå ihjäl henne, därför att hon var för gammal.

Men ändå kom inte döden. Ännu i många år fick Greta se den gamla linden knoppas och dess blad falla af. Och hon fick själf läsa i tidningen, hur det stod, att hon blifvit så fasligt gammal.

Gamla Greta trodde, att det var en förebråelse, och att det hade stått i bladet, att hon för länge sedan borde ha dött.

Svenska Folkets Öreskrifter

N:r 1. **Veta, vilja, vinna** af redaktör *Mauritz Hellberg* . . . . . 5 öre.
„ 2. **Folkens vandringar** af filosofie doktor *O. W. Ålund* . . . . . 10 „
„ 3. **Profeterna — oppositionsmännen inom Israels folk** af *L.* . . . . . 10 „
„ 4. **Ordens-humbugen** af redaktör *Axel Svenson* . . . . . 5 „
„ 5. **Egna hem på egen torfva** af skriftställare *J. Stadling* . . . . . 5 „
„ 6. **Lungsoten och dess bekämpande** af läkaren d:r *Paul Rosenius* . . . . . 10 „
„ 7. **Bönderna och deras naturligaste bundsförvanter** af *L—t* . . . . . 5 „
„ 8. **Vårt insjöfiske.** *Huru skall det förbättras?* af ordföranden i Värmlands läns fiskeristyrelse, medicine o. filosofie d:r *Carl Cederström* . . . . . 10 „
„ 9. **Hänförelsens makt och betydelse** af *En återkommen svensk-amerikan.* . . . . 5 „
„ 10. **Medeltidens bonde** af skriftställare *August Strindberg.* . . . . . 5 „
„ 11. **Förklaringen af människans rättigheter** af skriftställare *Ernst Wallis.* . . . . 10 „
„ 12. **Europas kineser** af redaktör *Valfrid Spångberg.* . . . . . 5 „
„ 13. **Mera ljus.** *Några ord till arbetareklassen om självundervisning* af redaktör *K. J. Gabrielsson* . . . . . 5 „
„ 14. **Sverges småbönder.** *Ett ord till de frisinnade i landet* af redaktör *Viktor Larsson.* . . . . . 5 „
„ 15. **Skogshushållning.** *En hjälpreda för smärre skogsägare* af jägmästare *Hugo Samzelius.* . . . . . 10 „
„ 16. **En ringdans medan mor väntar** af skriftställare *Pelle Molin* . . . . . 5 „
„ 17. **Fyra dikter** af skriftställare *Gustaf Fröding* . . . . . 5 „
„ 18. **Undantagsgumman** af skriftställare *Gustaf af Geijerstam* . . . . . 10 „
„ 19. **Vid sotsängen** af *Ernst Ahlgren* (skriftställarinnan *Viktoria Benedictsson*) . 5 „
„ 20. **Sånger i kyrktornet** af skriftställare *Verner von Heidenstam* . . . . . 5 „

Anmärkningar och förslag i fråga om öreskrifternas expediering och spridning torde benäget adresseras till Expeditionen.

Svenska Folkets Öreskrifter

spridas och försäljas landet rundt enligt en särskild skriftspridningsplan, i hvilken en hvar inträsserad förening eller enskild person uppmanas att medvärka. Den, som det gör, bidrager därigenom till folkets upplysning, på samma gång han kan bereda sig en afsevärd och lätt förtjänt biinkomst.

Enligt den fastställda skriftspridningsplanen antaga vederbörande länscentralstyrelser inom de organiserade rösträttsföreningarna, arbetare- och fackföreningarna, nykterhetsföreningarna, fredsföreningarna o. s. v. **länsagenter** (landskaps- eller distriktsagenter), hvilka förestå, leda och öfvervaka öreskrifternas försäljning inom länet, antaga platsförsäljare i de olika kommunerna, å de större arbetarecentra etc. samt kvartalsvis värkställa redovisning till Folkupplysningsföretagets expedition.

Till **platsförsäljare** antagas inträsserade och för ordentlighet kända personor, hvilka äro i liflig beröring med befolkningen å sin ort. De, som vilja tjäna den goda saken såsom platsförsäljare, torde sålunda skyndsamt anmäla sig till vederbörande länsagent och med honom öfverenskomma om försäljningen, om provision o. s. v.

Svenska Folkets Öreskrifter

utkomma under år 1898 kvartalsvis och med minst *fem* skrifter i hvarje kvartal.

Hela årgången kan rekvireras å posten till ett pris af 1 (säger *en* krona), postarvodet inberäknat.

Folkupplysningsföretagets adresser.

Alla meddelanden i redaktionsärenden torde adresseras:

Folkupplysningsföretaget.
Redaktionen.
Stockholm.

Alla meddelanden, som röra öreskrifternas försäljning och expediering, torde adresseras:

Folkupplysningsföretaget.
Expeditionen.
Stockholm.

Redaktören träffas dagligen 5—6 e. m. Valhallavägen 45 B. Allm. tel. 48 07.

Expeditionen är öppen dagligen 1—2 e. m. Humlegårdsgatan 16.

Tidningar och tidskrifter, som göra Svenska Folkets Öreskrifter till föremål för omnämnande eller granskning, torde benäget sända sina uttalanden till Öreskrifternas redaktion.